

Samtiden 1960

Leif Høegh:

103085

WILHELM KEILHAU OG HITLER-KRIGEN

Den 1. mai 1939 fikk jeg på hotellet i New York oppringning fra Wilhelm Keilhau som sa at han måtte snakke med mig øyeblikkelig. Min kone og jeg holdt på å kle oss for å gå ut i selskap, og jeg spurte om vi ikke kunde utsette samtalen til dagen efter.

— Nei, sa Keilhau, jeg må snakke med dig med en gang, og jeg står nede i hotellvestibulen.

Han kom opp, og mens vi kledde oss, gikk professoren frem og tilbake i vår lille stue ved siden av, og med døren åpen holdt han et foredrag av omtrent følgende innhold:

— Jeg kommer like fra Washington hvor jeg har hatt en tre kvarters samtale med Cordell Hull (den daværende utenriksminister), og på grunnlag av det jeg har hørt, er jeg helt sikker på at det blir krig. Tidspunktet når det vil bryte løs, kan jeg ikke si med sikkerhet, sannsynligvis blir det ikke før i september. Da blir Hitler ikke til å styre lenger. Det kan imidlertid bryte løs når som helst. Jeg har overveiet om jeg skal bli i Amerika eller reise hjem med Amerikalinjens neste båt, og jeg er blitt stående ved det siste. Det kan hende vi må gå i båtene, og jeg har telegrafert til min kone efter sjøstøvlene mine.

Dette siste høres jo helt absurd, for man kunde kjøpe sjøstøvler i Amerika for mindre enn telegrammets og forsendelsens kostende. Men at det er riktig, har jeg fått bekreftet av Rita Keilhau.

Wilhelm Keilhau begrunnet sin påstand om at det vilde bli krig meget godt, og da jeg forsøkte å kjølne ham noe, avbrot han mig og sa ganske kort:

— Hvis du ikke hører på mig og ikke treffer dine disposisjoner som om det blir krig, kunde jeg tenke mig å gå så langt som til å oppsi mitt vennskap med dig.

Keilhau hadde innflettet i samtalen at han også hadde telegrafert hjem til utenriksminister Koht og advart ham. Jeg så dengang ikke selve telegrammet, det har jeg først nu funnet i hans etterlatte papirer, hvor det også står at minister Morgenstjerne var med ham hos Cordell Hull. Det siffertelegram som Morgenstjerne sendte for ham til utenriksminister Koht, lød således:

Introduisert av Morgenstjerne lang samtale Cordell Hull som sterkt fryktet krigsutbrudd Europa før høsten påpekte faren ved ubeskyttede demokratiske hovedsteder og på spørsmål erklærte Norge kunne få kjøpt alle eksportable antibombere men ønskelig eventuelle bestillinger for krigsutbrudd stopp Efter konferanse Morgenstjerne undersøkt sammen med Galbe mulige anskaffelser til rask levering stopp War Department anbefaler særlig følgende fighters Seversky EPI-100 maximum speed 320 miles Seversky 2PA-200 maximum 315 Curtiss 75A maximum 302 Curtiss CW21 maximum 304 Consolidated P30 Vought V 143 maximum 300 Northamerican NA50 maximum 275 Grunman G37 maximum 270 i nevnte orden stopp Skyts kan om ønskes også kjøpes her likeledes treningsmaskiner stopp Finner min plikt henlede Ministerens oppmerksomhet på dette og enestående elskverdighet som nå kan påregnes her hos alle myndigheter.

At minister Morgenstjerne og likeledes legasjonsråd Galbe var ham behjelpelig den gang, viser at de tok ham alvorlig nok. Det var synd at vår regjering på det tidspunkt overhørte denne fremsynte free-lancer.

Telegrammet blev fulgt opp av et brev til utenriksminister Koht, riktignok på et senere tidspunkt, og jeg siterer følgende fra brevet fordi det utdyper bildet av Wilhelm Keilhau:

«Efter mine samtaler med disse agenter var jeg ikke i tvil om at vi, i tilfelle bestemmelse blev tatt hurtig, alt i løpet av hostmånedene ville kunne ha mellom 50 og 100 førsteklases fighter-maskiner levert i Norge.

På en eller annen måte fikk Tidens Tegns redaksjon, såvidt jeg forstår ved en lekkasje i Utenriksdepartementet i Oslo, rede på historien i begynnelsen av februar 1940, og spurte om min tillatelse til å benytte den til et voldsomt angrep på utenriksminister Koht. Jeg svarte da at jeg på dette farlige tidspunkt ikke ønsket å være foranledning til at landets utenriksminister blev angrepet offentlig.»

I New York møttes vi igjen neste dag, og jeg blev mer og mer påvirket av Keilhau. Jeg hadde alltid vært imponert

over hans klarsyn. Gjennem mange år hadde en liten gruppe økonomisk interesserte, bestående av direktør Gunnar Jahn, dr. philos. Trygve J. B. Hoff, banksjef Herman Henschien, Keilhau og undertegnede, holdt regelmessige møter og diskuterte konjunktorene. Vi førte protokoll, men dessverre blev den sammen med meget annet verdifullt og kompromitterende materiale idiotisk nok brent evakueringsdagen 10. april 1940. Disse møtene begynte med at hver og en ga sin vurdering av utsiktene for krig ved kort å si hvad han mente risikoprosenten var. Keilhau anslo alltid risikoen høyere enn vi andre, han var hele det siste året før krigsutbruddet oppe i 80 %. Hoff's presentsats var også nokså høy, mens Jahn og jeg hang efter. Vi trodde ikke de som regjerte verden var så lite kloge at de kunde gi sig ut på noen krig.

Dokumentarfilmen av Keilhau fra 1938 bekrefter til fulle at han allerede dengang var overbevist om at det vilde bli krig. Man får det inntrykk av filmen at de som trodde noe annet, nærmest var gjenstand for hans overbærende forakt.

Jeg må innrømme at jeg dengang i New York begynte å tro mer på Keilhau enn jeg tidligere hadde gjort. Selv om jeg ikke tok hans trusel om vennsoppsigelse særlig alvorlig, kunde jeg ikke la være å foreta visse disposisjoner med henblikk på krig, og det er ingen overdrivelse å si at jeg under krigen og senere gjennem årene har følt mig i ikke liten takknemlighetsgjeld til Wilhelm Keilhau i den anledning. Det beskjedne fond jeg opprettet under Statsøkonomisk Forenings regi efter Wilhelm Keilhaus død, og som bærer hans navn, skyldes formodentlig i noen grad hans innstendige råd til mig våren 1939 i New York.

I slutten av juni 1939 var Keilhau igjen på ferde med sine spådommer. Han var på week-end hos oss i Borre sammen med 8—10 andre gjester, og under diskusjonen ved kaffen lykkedes det ham å skremme vettet av de tilstedeværende damer. Han kom som vanlig inn på sitt yndlingstema, at det snart vilde bli krig. Han hadde ganske enkelt vanskelig for å slippe dette temaet. Han fortalte at han allerede hadde ordnet med et evakueringssted oppe ved Lillehammer. Ikke i selve byen eller rett utenfor, det vilde være for risikabelt, men på vestsiden av Mjøsa oppe i Vingrom hadde han leiet et lite hus. Dit skulde han sende sin kone og barna og sine

verdifulle eiendeler. Det viste sig senere at han også hadde sendt dit opp 24 flasker Château Ausone, hans yndlingsvin, og hans ergrelse var stor da han fikk vite at tyskerne hadde trukket opp alle 24 flasker og bare drukket én!

Keilhau rådet alle til å skaffe sig evakueringssteder.

— Og dere, sa han til min kone og mig, kan ikke bo her på Fjugstad (som ligger mellem Åsgårdstrand og Horten). Når tyskerne kommer opp fjorden for å besette oss, kommer de til å skyte sig inn på Horten fra langt hold. Deres prøveskudd kommer til å gå 5 kilometer for langt og 5 kilometer for kort, — og 5 kilometer for kort, det er akkurat der hvor Fjugstad ligger det, sa han.

Dette var uhyggelige perspektiver. Noen uker efter, den 1. september, brøt det løs. Da vi gjennem høsten og vinteren snakket om hvad som kom til å skje med Norge, holdt Wilhelm Keilhau på sitt, og hans posisjon som krigsprofet var nu naturlig nok adskillig styrket.

Neste merkedag i min erindring i forbindelse med Wilhelm Keilhau er 8. april 1940. Vi gikk rundt og spilte bridge hos hverandre den høsten og vinteren, og det var lang tid i forveien bestemt at den 8. april skulde vi spille hjemme hos Keilhau. Det var som vanlig Trygve Hoff, Herman Henschien og undertegnede. Mens vi satt og spilte, begynte sirenene å ule, hvilket var tegn på at lyset skulde slukkes. Vi satte oss rolig ned i kjelleren og spilte videre, dog litt uhyggelig til møte efter de siste etterretninger, og kort efter brøt vi opp og reiste hjem. Ved denne leilighet virket Keilhau nokså uberørt, merkelig nok.

Klokken 5 neste morgen, altså den 9. april, fikk jeg gjennem en stortingsmann beskjed om hvad som var på ferde. Jeg satte mig straks ved telefonen og ringte til dem av mine venner som jeg trodde hadde størst behov for å få hurtig beskjed, og en av dem var selvfølgelig Wilhelm Keilhau. Han regnet sig med rette eller urette som værende spesielt i faresonen. Vi andre hadde smilt litt av det, men en erke antinazist hadde han vært i skrift og tale, og som konsulent for Stortingets Nobelkomité følte han sig — sikkert med rette — ansvarlig for at Ossietzky i 1935 fikk Nobels fredspris på tross av at han satt i tysk konsentrasjonsleir. Keilhau, som ellers ikke var sen til å svare, blev helt borte i telefonen, og